

BULGARİSTAN

RAPORU

Nisan 2015

TÜRKİYE
DİYANET VAKFI
TÜRKİYE DİYANET FOUNDATION
وقف الديانة التركي

 TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Projeler ve Dış Hizmetler Koordinatörlüğü

Hazırlayan : Derya AKTAŞ₃

Grafik&tasarım : Esen Ali DUMAN

İÇİNDEKİLER

Giriş	3
Bulgaristan'ın Tarihçesi	5
Bulgaristan Türkleri	7
Bulgaristan'da Din	13
Bulgaristan'da Osmanlı Mirası Eserler	17
Bulgaristan'da Osmanlı Mirası Camiler	20
Türkiye Diyanet Vakfının Bulgaristan'daki Faaliyetleri	25
a) Din Hizmetleri	25
b) Eğitim Faaliyetleri	27
c) Yayın Hizmetleri	35
d) Hayri ve Sosyal Yardımlar	36
e) Kardeş Şehir Projesi	38
Bulgaristan Baş Müftülüğü ve Müftülüğün Bölgede Yaptığı Çalışmalar	39
Sonuç	41

BULGARİSTAN

Sırbistan

Romanya

Vidin

Ruşuk

Razgrad

Plevne

Vraca

Şumnu

Varna

Sofya

İslimiye

Yeni Zağra

Burgaz

Filibe

Makedonya

Yunanistan

TÜRKİYE

Resmi Adı	Bulgaristan Cumhuriyeti
Kuruluş Tarihi	Özerklik 03.03.1878, Bağımsızlık 22.09.1908
Başkent	Sofya
Nüfus	7.364.570 (2011)
Yüzölçümü	110.993 km ²
Komşuları	Batıda Sırbistan ve Makedonya, doğuda Karadeniz, kuzeyde Romanya, güneyde Yunanistan, güneydoğuda Türkiye ile çevrilidir.
Önemli Şehirleri	Sofya (Başkent), Varna, Filibe, Rusçuk, Razgrad, Şumnu, Plevne, Vidin, Vraca, Yeni Zağra, İslimiye, Burgaz
Etnik Yapı	% 84,8 Bulgar , % 8,8 Türk , % 4,9 Roman, %1,5 diğer
Din	Bulgaristan halkının büyük bir kısmı Ortodoks Hristiyan'dır. 1 Mart 2001 tarihindeki nüfus sayımına göre; 6.552.751 Ortodoks, 43.811 Katolik, 42.308 Protestan, 966.978 Müslüman, 14.937 kişi de diğer dinlere mensuptur. ¹

Bulgaristan yüz ölçümü ve nüfusu bakımından Romanya ve Yunanistan'dan sonra Balkan Yarımadasının en büyük ülkesidir. Avrupa kıtasında demografik krizin en derin boyutlarda yaşandığı ülke konumundaki Bulgaristan'da ülke nüfusunun giderek azalması ciddi bir sorundur. 1989 yılında 8,9 milyonluk ülke nüfusu post sosyalist dönemin getirdiği bazı politik ve sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda gerilemiş, dış göçlerin artması sonucunda 2010 yılında toplam nüfus 7,5 milyona düşmüştür. Önümüzdeki yıllarda bu azalmanın ve negatif nüfus artışının sürmesi beklenmektedir. Ulusal önlemler alınmadığı takdirde ülke nüfusunun 2050 yılında 4,5-5 milyona kadar azalacağı tahmin edilmektedir.

Giriş

Coğrafi konum olarak Asya ile Avrupa, Balkanlar ile Ortadoğu arasında bir köprü görevi üstlenmiş olan Bulgaristan; hem Karadeniz hem Tuna hem de Balkan devleti olduğundan tarih boyunca Slavlar, Traklar, Kumanlar, Peçenekler, Tatarlar, Bizanslılar gibi farklı milletlerin istilasına maruz kalmış son olarak da Osmanlılar bölgeyi hâkimiyet altına almıştır. Bu sebeple farklı medeniyetlerin etkisinde kalmıştır.

Avrupa kıtasının güneydoğusunda yer alan Bulgaristan, Balkan yarımadasının orta ve doğu kesimlerini kapsamaktadır. Bulgaristan'ın beş farklı ülke ile kara sınırı ve Karadeniz'le de bir deniz sınırı vardır. İşgal ettiği bu coğrafi konum ile Bulgaristan hem Asya ve Avrupa, hem de Balkan ve Ortadoğu ülkeleri arasında ulaşım ve ticaret bakımından bir köprü devlet konumunda olduğu gibi farklı dinlerin ve milletlerin, farklı politik ve kültürel kuşakların harmanlandığı jeokültürel ve jeopolitik bir pota görünümündedir. XII asırlık tarihi geçmişe sahip olan Bulgaristan, Avrupa'nın en köklü devletlerinden ve en eski kültürlerinden biridir.²

Sosyokültürel, tarihi ve demografik özellikleri ile Bulgaristan, daha fazla “Avrasya Devleti” özelliği taşıyan ve oransal olarak en çok Müslüman nüfusa sahip Avrupa Birliği ülkesidir. Bu ülkede yaşayan bir milyona yakın Müslüman ve 750.000 civarındaki Türk, Türkiye jeopolitiği açısından büyük önem taşımaktadır.³

Komünist dönemde Türkler ve Müslümanlar kültürel ve etnik açıdan asimilasyona tabi tutulmuşlar; dinlerini yaşama, ana dilde eğitim alma gibi hakları ellerinden alınmış, beş yüz yıldır yaşadıkları vatanlarından göçe zorlanmışlardır. Ülkede demokrasiye geçilmesi ile birlikte Müslümanlar rahatlamış görünse de özellikle son beş yıldır, Müslümanların yaşadığı bölgelerde artan polis operasyonları dikkat çekmeye başlamıştır.

Bugün Türkiye-Bulgaristan sınırında faaliyet gösteren üç sınır kapısı ile İstanbul-Plovdiv-Sofya-Belgrad eksenindeki ulaşım koridoru Türkiye ihracatının adeta can damarını oluşturmaktadır.⁴ Bu nedenle ulaşım, turizm ve dış ticaret sektörlerinde bu komşu ülkenin Türkiye açısından jeostratejik ve jeoekonomik önemi büyüktür.⁵

Bulgaristan'ın Tarihçesi ⁶

Menşe itibariyle Türk ırkından geldiği⁷ ve Orta Asya'da varlığını sürdürmüş Türk kavimlerinin bir parçası olduğu kabul edilen Bulgarlar, 7. yüzyılda Balkanlar'da ilk Bulgar devletini kurdu. Devlet olarak tarih sahnesine çıktıktan sonra Balkanlar'daki hâkimiyetlerini muhafaza etmek için Bizans İmparatorluğuyla mücadele etti.⁸ 1396 Niğbolu savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girdi ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının sona ermesiyle tekrar bağımsızlığına kavuştu. Rusların yardımı ile fiilen bağımsızlığına kavuşan genç Bulgar Devleti, Osmanlı ordularının yenilmesi sonucu 1878 yılında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla tüm Bulgar topluluklarını sınırları içine alan, Karadeniz'den Ege Denizi'ne, Arnavutluk'tan Tuna Nehri'ne uzanan en geniş sınırlarına ulaştı. Osmanlı'nın zengin kültür mirasına sahip olan bu topraklar doğal olarak bağrında çok sayıda farklı etnik topluluğu da barındırmaktaydı. Bu nedenle Bulgarların sevinci uzun sürmedi.

Rusya'nın Balkanlardaki etki alanını genişletmesinden çekinen İngiltere ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırların tekrar gözden geçirilmesini

talep etti. Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile Bulgaristan Tuna Vadisi ile Balkan dağları arasında küçük bir prenslik olarak yapılandırıldı. İngiltere, Almanya, Fransa gibi büyük güçlerin isteği üzerine Balkan ülkeleri sınırlarında değişiklik yapıldı. Bu değişiklik Bulgaristan'a ilk siyasi şokunu yaşattı.

"Büyük Bulgaristan" içinde yer alan Makedonya, Batı Trakya, Ege kıyı şeridi ve Rodoplar bölgesinin tekrar Osmanlı egemenliği altında bırakılması, bu ülkede önceden var olan Osmanlı ve Müslüman düşmanlığını daha da arttırdı. Bu nedenledir ki, kaybedilen toprakların geri kazanılması, dağılmış olan Bulgar milletinin aynı vatan çatısı altında, aynı milli sınırlar içinde toplanması ve böylece "Büyük Bulgaristan"ın tekrar kurulup canlanması bundan sonraki tüm Bulgar hükümetlerinin öncelikli amacı ve ulusal stratejisi haline geldi.

Büyük hüsrانlarla ve toprak kayıplarıyla sona eren müttefikler arası Balkan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın temelinde ısrarla yaşatılmak istenen "Büyük Bulgaristan" hayali yatmaktadır. Küçük ülke olma kompleksinden kurtulamayan Bulgaristan için 1878 Berlin Antlaşması da onarılması güç siyasi bir sarsıntı yarattı. Bu intikam alma duygusu Bulgaristan'ın komşularına yönelik dış politikalarını önemli ölçüde belirlediği gibi, kendi sınırları içinde yaşayan azınlıklara yönelik iç politikalarını da olumsuz yönde ve derinlemesine etkiledi. Farklı etnik gruplara hak ihlalleri yapıldı. Bunların başında sayıları bir buçuk milyonu bulan Türkler gelmektedir.

Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan, Almanya'daki üç milyona yakın Türk'ten sonra oransal olarak en çok Türk nüfusuna sahip ülkedir.⁹ Bulgaristan Türkleri ise Türkler, Oğuz ve Kumanların soyundan gelmektedirler.¹⁰ Oğuz Türkleri, Anadolu üzerinden ve çoğunlukla Osmanlı döneminde o bölgeye geçmişlerdir.

Türkler, yaklaşık bin yıldır Balkanlar'da yaşamaktadır. XVI. yüzyılda Bulgaristan nüfusunun büyük bir kısmını Müslüman Türkler teşkil etmekteydi. Bulgaristan Türkleri, genelde Osmanlı döneminde Anadolu'nun çeşitli yörelerinden Rumeli'ye gitmiş Yörüklerden oluşmaktadır. Osmanlı döneminde Anadolu'dan bölgeye göçen Türkler, buradaki yerli Türk halkla kaynaşp çoğalmış, böylece bölgede bir Türk varlığı oluşmuştur.¹¹

Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldığı ve Bulgar Prensiği'nin kurulduğu 1878 yılında üç milyonluk bölge nüfusunun yarısını Türkler

oluşturmaktaydı. Ancak Bulgar hükümetlerinin planlı bir şekilde uyguladıkları ırkçılık ve baskılar sonucunda 1878'den günümüze kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye sürekli göç olmuş, bu sebeple bölgede Türk nüfusu azalmıştır.

Özellikle, 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Bulgaristan Türkleri için kötü günler başlamıştır. Bu savaşta bir milyona yakın Türk göç etmek zorunda kalmış, bunun yarım milyona yakını katliam, açlık, soğuk ve hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir. Bir "ırklar ve yok etme" savaşı olarak planlanan 93 Harbi sırasında çoğunlukta olan Türkler, beş yüz yıldır yaşadıkları vatanlarında azınlık konumuna düşürülmüşlerdir. Savaşın sona ermesiyle Bulgaristan'daki topraklarına dönmek isteyen Türkler Bulgar çeteleri ve Rus askerleri tarafından katledilmiş veya Türkiye'ye göç etmeye mecbur bırakılmışlardır.¹²

Sosyalist dönemde Bulgaristan hükümetlerinin Türk topluluğuna karşı uyguladıkları etnik politikalar

Sosyalist dönemde Bulgaristan hükümetlerinin Türk topluluğuna karşı uyguladıkları etnik politikalar üç döneme ayrılır:¹³

- Etnik hoşgörü dönemi (1944-1956)
- Etnik kimlikleri aşındırma dönemi (1956-1984)
- Etnik asimilasyon dönemi (1984-1989)

1944-1956 yılları arasındaki dönemde Türk topluluğunun kendi okulları, gazeteleri, dergileri, radyoları ve tiyatroları vardı. Türkler kültürel ve etnik özgürlüklere sahiptiler. Özellikle Çervenkov döneminde Türk

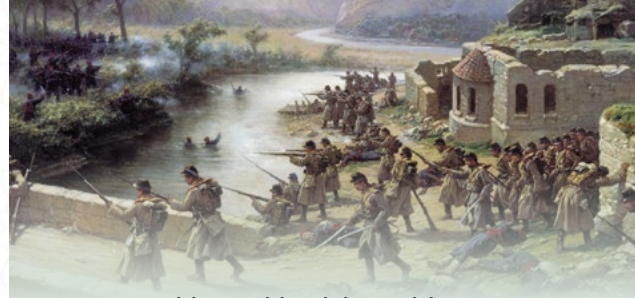

çocuklarının eğitime ve Türk gençlerinin üniversitelerde öğrenim görmesine özel teşvikler verilmiş, Türk aydın ve siyasetçiler el üstünde tutulmuştur.

1956-1984 yılları arasında Jivkov döneminde Türklerin kültürel ve etnik hakları birer birer ellerinden alınmıştır. Önce Türk okulları daha sonra Türkçe gazete ve dergiler kapatılmış, en sonunda Türklerin ad ve soyadları değiştirilmiştir. Bu dönemde propaganda ve ideolojik çalışmalarla Türklerin Bulgar kültürünü, Bulgar etnik bilinci ve isimlerini kabul etmeleri beklenmiş fakat Türklerin bu duruma direnmeleri sonucu Bulgar yöneticileri baskıcı aktif politikalarını uygulamaya başlamışlardır.

1984-1985 yılları Türklerin zorla asimile edilmeye çalışıldığı yıllar olmuştur. Bu dönem Bulgaristan tarihinde kara bir leke olarak yerini almıştır. Bu dönemde Bulgaristan Türklere karşı havuç-sopa taktiği uygulamıştır.¹⁴

1989 sonlarına doğru soğuk savaşın sona ermesiyle Bulgaristan'daki sosyalist görünümlü rejim yıkılmış ve demokratik hayata geçilmiştir. Bu durum, Bulgaristan Türkleri ve Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Böylece Türkler; Türk

Türkler, yaklaşık bin yıldır Balkanlar'da yaşamaktadır. XVI. yüzyılda Bulgaristan nüfusunun büyük bir kısmını Müslüman Türkler teşkil etmekteydi. Bulgaristan Türkleri, genelde Osmanlı döneminde Anadolu'nun çeşitli yörelerinden Rumeli'ye gitmiş Yörüklerden oluşmaktadır. Osmanlı döneminde Anadolu'dan bölgeye göçen Türkler, buradaki yerli Türk halkla kaynaşıp çoğalmış, böylece bölgede bir Türk varlığı oluşmuştur.

93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Bulgaristan Türkleri için kötü günler başlamıştır. Bu savaşta bir milyona yakın Türk göç etmek zorunda kalmış, bunun yarım milyona yakını katliam, açlık, soğuk ve hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir. Türkler, beş yüz yıldır yaşadıkları vatanlarında azınlık konumuna düşürülmüşlerdir. Savaşın sona ermesiyle Bulgaristan'daki topraklarına dönmek isteyen Türkler Bulgar çeteleri ve Rus askerleri tarafından katledilmiş veya Türkiye'ye göç etmeye mecbur bırakılmışlardır.

adı kullanma, Türkçe eğitim alma ve dini ibadetlerini yürütebilme hak ve özgürlüklerini yeniden kazanmışlardır.¹⁵

Komünizm sonrası dönemde kurulan 160 siyasi partiden 4'ü Türkler tarafından kurulmuştur. Bu partilerden Hak ve Özgürlükler Partisi (HÖH) 1991 seçimlerinde sadece üç siyasi partinin girebildiği mecliste 240 milletvekilliğinden 24'ünü almayı başarmıştır. HÖH kurulduğu tarihten itibaren bir yıl içinde ülkedeki en büyük dördüncü parti olmuş, daha sonra ise üçüncü büyük parti haline gelerek Bulgaristan siyasi yaşamında her daim kilit bir rol oynamıştır.

Bulgaristan'da son dönemde polis, "kökten dinci" oldukları iddiasıyla Müslümanların yoğun olarak yaşadığı Blagoevgrad, Tırговиşte, Şumnu, Smolyan, Haskovo ve Asenovgrad bölgelerine sık sık baskın düzenlemekte, bu operasyonlar sırasında birçok ev ve iş yeri aranmakta; dini kitaplara, bilgisayarlara, cep telefonlarına el konulmakta ve onlarca kişinin ifadesi alınmaktadır. Gözaltına alınanların çoğu daha sonra serbest bırakılmaktadır.

1956'ya kadar Türkler Bulgaristan'da zorla asimile edilmeye çalışılmış, zulüm görmüştür. Her ne kadar 2000'li yıllarda bir rahatlama gözlense de Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde baskılar devam etmektedir.

2015 yılı başında Pazarcık kentindeki Ebu Bekir Camii'ne 500'e yakın polis ve Devlet Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (DANS) istihbarat ajanları tarafından yapılan operasyon bunlardan sadece biridir.¹⁶

1946-1989 yılları arasında Bulgaristan Türklerine devlet tarafından uygulanan hak ihlalleri ¹⁷⁻¹⁸

- 1946'da, Bulgaristan'da, mevcut Türk okullarının (2500 ilkokul, 67 ortaokul, bir lise ve bir öğretmen okulu) bütün mal varlıkları kamulaştırılmıştır. Daha sonra bu okullar Bulgar okulları ile birleştirilmiştir. Okullardaki Türkçe dersleri başlangıçta seçmeli ders olarak varlığını sürdürmüş, daha sonra eğitim-öğretim sisteminden tamamen kaldırılmıştır. 1959 yılında bütün Türk azınlık okulları kapatılmıştır.
- Türk toplumunu asimile etmek için Türkçe konuşma aile içinde dahi yasaklanmış, Türklerin tamamının isimleri zorla değiştirilmiş, gençlerin birbirleriyle evlenmeleri mümkün olduğunca engellenmiştir. 1989 yılında Müslüman Türkler yoğun olarak yaşadıkları köy, kasaba ve şehirlerden, daha az Türk'ün yaşadığı bölgelere zoraki iskâna tabi tutulmuş, üç ile altı yaş arası Türk çocukları Bulgarlaştırma kampanyasının gereği olarak hafta içerisinde kreşlerde özel eğitime tabi tutulmuştur.
- Müslüman Türklerin dini hürriyetleri, âdet ve geleneklerini uygulamaları yasaklanmış; Kur'an-ı Kerim'in evlerde bulundurulması ve Müslümanların camilere gitmesi yasaklanmış; Türk İslam kültürüne ait eserler, camiler, medreseler ve mezar taşları tahrip edilmiştir.
- Türkleri ekonomik ve idari yönden zayıflatmak amacıyla Güney Bulgaristan'da yaşayan Türkler tarım alanlarında, Kuzey Bulgaristan'da yaşayan Türkler de fabrika işçisi olarak çalıştırılmakta, aynı işi yapan Bulgarların yükselme şansı var iken Türklere bu hak tanınmamaktadır.

Türklerin partilerde, idari ve iktisadi alanlarda aktif rol alması önlenmekte; askerlik yapan Türkler Bulgarlardan farklı olarak TRODOVAK adı verilen işçi birliklerinde geri hizmetlerde istihdam edilerek aşağılanmaktadır.

- Türklerin yoğun olarak bulunduğu bölgeler, askeri yasak bölge olarak ilan edilmiş ve bu bölgeler Bulgar askeri ve milis kuvvetleri tarafından abluka altına alınmıştır.
- Türklere, Türkiye'ye ve diğer ülkelere serbest seyahat hakkı tanınmamıştır.
- 1984-1985 yılları arasında vuku bulan olayların dünya kamuoyuna ve Türk kamuoyuna sızmasını önlemek için Bulgaristan'a giriş ve çıkışlar yasaklanmış, transit geçiş yapanlar ise belirli güzergâhlardan sevk edilmişlerdir.
- Ülke genelinde Türklerin şehir içi, şehirlerarası ve milletlerarası telefon görüşmeleri, Türkiye'de ve diğer ülkelerdeki yakınlarıyla mektuplaşmaları yasaklanmıştır.
- Bulgaristan'da yaşayan Türklere gönderilen mektuplarda gönderen bölümünde Bulgar isimleri yazılı değilse mektuplar geri iade edilmiştir.
- Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'den yayın yapan Türkiye'nin Sesi Radyosu ve Hür Dünya Radyosu'nu dinlemesi yasaklanmıştır.
- Türkçe yayınlanan gazete ve dergiler kaldırılmış ve iki dilli ulusal yayınlara geçilmiştir.
- Müftülüklerde çalışan Müslüman din uzmanı sayısının azaltılması ve devlet istihbarat mekanizması ile işbirliği içinde çalışacak müftü ve din görevlilerinin seçilmesine öncelik verilmiştir. Bir başka anlatımla din işleri siyasallaşmış ve hükümet kontrolünün altında tutulmuştur.
- Türkçe konuşan veya Türkçe kitap okuyan aydınlar "Kapitalist Türkiye'nin sosyalist ülkedeki ajanları" veya "Türk milliyetçisi" olarak suçlanmışlar ve çeşitli baskılar görmüşlerdir.
- Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk tiyatroları kapatılmış veya Bulgar tiyatrolarıyla birleştirilmiştir.
- Türk kültürünü yansıtan giysilerin gündelik hayatta kullanılması, Müslüman erkek çocukların sünnet edilmesi yasaklanmıştır.
- Bulgaristan'da azınlıkların bulunmadığını ispat etmek amacıyla, "Türkiye'de yakınım yok" ve "Göç etmek istemiyorum" şeklinde hazırlanan resmi formlar, baskı altında, Türklere imzalatılmıştır.

Bulgaristan'da Din ¹⁹

Bulgaristan hem etnik hem de dini nüfus yapısı itibariyle heterojen bir özellik göstermektedir. Bulgaristan nüfusunun %90'ını Hristiyanlar oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun büyük bölümünü Ortodoks mezhebini benimseyen Hristiyanlar oluşturduğu için Bulgaristan; Rusya, Sırbistan, Makedonya, Ukrayna, Yunanistan ve Romanya ile birlikte "Ortodoks ülkeler" içerisinde yer almaktadır. Katolikler ise nüfus olarak; Ortodoks ve Müslümanlardan sonra Bulgaristan'ın üçüncü en kalabalık dini topluluğunu oluşturmaktadırlar. Son yüzyılda Bulgaristan'da Katoliklerin sayısı azalırken Protestanların sayısı sürekli artmaktadır. Protestanlık tüm etnik grupları ve özellikle toplumun yoksul kesimlerini etkileyerek ülkede en hızlı yayılan dinlerin başında gelmektedir. Son nüfus sayımında Katolik ve Protestanların sayısı neredeyse eşitlenmiştir. Ülkedeki Protestanların yarısından fazlası Romendir.

Nüfusun % 0,91'ini oluşturan Museviler II. Dünya Savaşı'ndan sonra İsrail'e, % 0,29'unu oluşturan Gregoryenler ise Ermenistan'a gitmiş olduklarından

Musevilerle Gregoryenlerin bugün çok daha azalmış oldukları söylenebilir.

Hristiyanlardan sonra Bulgaristan'da yaşayan ikinci büyük dini topluluğu Müslümanlar oluşturmaktadır. Ülkedeki son nüfus sayımına göre en yüksek Müslüman nüfus oranına sahip illerin başında Kırcali (% 69,6) ve Razgrad (% 53,7) gelmektedir. Bunları Şumnu, Burgaz, Filibe (Plovdiv), Yukarı Cuma (Blagoevgrad), Eski Cuma (Targovişte), Paşmaklı (Smolyan) ve Silistre takip etmektedir.

Bulgaristan'daki Müslümanların yaklaşık %75'i Türk, %13'ü Pomak ve Bulgar, %12'si Romendir. Sayıları az olup büyük oranda Türk azınlığın içinde asimile olan ve kendini Türk kabul eden Tatarlar, Çerkezler ve Arnavutlar da ülkedeki Müslüman toplumun bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca, Türk azınlığının içerisinde Ortodoks Hristiyan olan ve sayıları 1.500 civarında olan Gagavuzlar da vardır.

Bulgaristan Müslümanlarının başat ve asli grubunu Türkler oluşturmaktadır. 585.024 kişilik nüfus ile Türkler Deliorman, Dobruca ve Rodop Bölgelerinde yoğunluk göstermektedir. Toplam nüfusun %10'dan fazlasını Türklerin oluşturduğu illere örnek olarak Kırcali, Razgrad, Eski Cuma, Silistre, Şumnu, Rusçuk, Burgaz, Dobriç, Hasköy ve İslimye gösterilebilir.

Bir diğer Türk grubu Pomaklar geçmişte Balkanlara yerleşen Kuman Türkleri'nin torunları olup İslam-Türk kültürü ve medeniyetini tamamıyla benimsemiş bir Türk topluluğu olarak tanınmaktadır. Pomak köylerine papazlar gönderilerek zorla Hristiyanlaşmaları yönünde yaptırımlar uygulanmıştır. Son nüfus

Etnik dağılıma göre Bulgaristan Müslümanlarının %75'i Türk, %13'ü Pomak ve Bulgar, %12'si Romendir. Sayıları az olup büyük oranda Türk azınlığın içinde asimile olan ve kendini Türk kabul eden Tatarlar, Çerkezler ve Arnavutlar da ülkedeki Müslüman toplumun bir parçasını oluşturmaktadır.

sayımına göre Bulgaristan'da yaşayan Pomak Müslümanlarının sayısı 200.000 civarındadır.

Türklerden sonra Bulgaristan'daki Müslüman toplumun ikinci büyük dini grubunu Romenler oluşturmaktadır. Romen nüfusundaki hızlı artışın önümüzdeki yıllarda Bulgaristan'ı ciddi sosyokültürel ve politik sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir. Bugün Romenlerin sayısı resmi istatistiklerde 400.000 civarındadır.

Romenler ile birlikte Pomaklar Bulgaristan'ın en yoksul ve en dışlanmış azınlığını oluşturmaktadır. Ülkede Müslüman nüfus Deliorman, Rodop Dağları ve Dobruca gibi belirli bölgelerde toplu olarak yaşamaktadır.

Diğer dinsel topluluklarla çok nadir evlenen Müslümanlar, kapalı ve içe dönük bir sosyokültürel özellik göstermektedir. Müslümanların doğurganlıkları diğer dini toplumlara göre bir hayli yüksektir. Bugün Bulgaristan'da neredeyse tüm ilçelerin nüfusları azalırken, Kotel, Kaynarca ve Yablanitsa gibi Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ilçelerde çok daha yüksek bir nüfus artışı gözlenmektedir.

Ülkede eşit olmayan politikalardan dolayı Müslümanların okullaşma ve üniversite mezuniyet oranı, Hristiyan topluluklarına göre daha düşüktür. Hatta bazı meslek, uzmanlık ve kariyer pozisyonlarında ayrımcılık dahi gözlenmektedir. Örneğin Türk veya Müslüman bir kişinin subay, hâkim, jandarma, polis, sınır güvenlikçisi, istihbarat uzmanı olması neredeyse olanaksızdır. Astsubay bir Müslümanın subay, onbaşı; bir Türk polisinin de binbaşı olması güçtür. Bulgaristan'da hem özel sektör hem de devlet kurumlarında Müslümanların alt kademedan üst kademeye geçişleri sosyalist dönemde olduğu gibi bugün de zordur.

Mustafa Paşa Köprüsü / Svilengrad

Bulgaristan'da Osmanlı Mirası Eserler

Başta Osmanlı padişahları ve saray mensupları olmak üzere bölgede faaliyet gösteren akıncı ve sancak beyleri, ulemâ ve özellikle çeşitli sebeplerle Anadolu'dan buraya iskân edilen halk, pek çok vakıf kurmuş ve bunları ayakta tutacak gelir kaynakları tahsis etmişlerdir. Bu faaliyetlerin bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli rolü olmuştur.

XVI. yüzyıldan itibaren bölgedeki şehir ve kasabaların büyük çoğunluğu Anadolu'dakilerden farksız hale gelmiş, hatta yer yer Türk ve Müslüman nüfus yoğunluğu ve vakıf eserlerin yaygınlığı Anadolu'dan fazla olmuştur.²⁰

Tarihî belgelere göre Osmanlılar döneminde; Bulgaristan'da 2 bin 356 cami ve mescit, 142 medrese, 273 mektep, 42 imaret, 174 tekke-zaviye, 116 han, 113 hamam, kaplıca, ılıca, 27 türbe, 24 köprü, 75 çeşme, 3 sebil, 26 kervansaray, saray, kale, hastane, kütüphane, saat kulesi ve bedesten olmak üzere toplam 3 bin 399 adet eser inşa edilmiştir.²¹

Bağımsızlıkla birlikte Şarkî Rumeli hariç Bulgaristan Emeti'ne miras kalan vakıf hayrât (cami, mescit, medrese, imaret vs.) ve müberrâtın (han, hamam,

Murat Hüdavendigâr Camii

*Tarihî belgelere göre Osmanlılar
döneminde Bulgaristan'da;*

2.356 cami ve mescit,
142 medrese,
273 mektep,
42 imaret,
174 tekke-zaviye,
116 han,
113 hamam- kaplıca, ılıca,
27 türbe,
24 köprü,
75 çeşme,
3 sebil,
26 kervansaray, saray,
kale, hastane, kütüphane,
saat kulesi ve bedesten
olmak üzere

**Toplam 3 bin 399 adet
eser inşa edilmiştir.**

çeşme, köprü vs.) sayısı 2051 idi. Ancak Bulgaristan belediyeleri, Bulgaristan'da Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte Osmanlı dönemini hatırlatan eserleri, şehirlerin yeniden onarımı ve planlanması gerekçesiyle yıkmıştır. Eserlerin bir kısmı kilise, müze, okul, hastane, matbaa, depo ve cephaneliğe dönüştürülmüştür.²²

Berlin Anlaşması'nın 12. maddesi Bulgaristan Eمارeti'ndeki "emlak-i miriye ve mevkûfenin Bâbîâlî hesabına suret-i ferağ ve istimaline müteallik işlerin cümlesine ve bunlarda bir ilişiği bulunacak efradın mesâlihini iki sene zarfında tesviyeye memur"²³ bir Türk-Bulgar Komisyonu kurulmasını öngörüyordu. İlgili madde gereğince buradaki zengin İslâm kültür mirasının tespiti, yerinde bırakılması veya satılması, başka bir şekle dönüştürülmesi için Türk ve Bulgar yetkililerden oluşan komisyonların çalışması gerekiyordu. Türk ve Bulgar üyelerden oluşan komisyon bu konuları müzakere etmek için seksen üç defa toplanmış, ancak engellemeler yüzünden verimli bir çalışma yapamamıştır.

Günümüzde ibadethane fonksiyonunu yerine getirebilecek din görevlisine sahip ibadethane sayısı 1000 civarındadır. Vakıf mallarının geri iadesi için çıkan karar sonrası Bulgaristan Baş Müftülüğü ülkenin çeşitli şehirlerinde hukuk mücadelesi başlatmıştır. Fakat açılan davalarda binaların daha önce dini amaçlı kullanılmadığı, yeterli kanıt bulunmadığı gibi gerekçelerle iade talepleri reddedilmektedir.

“Bugün, Osmanlı’dan kalan vakıf mallarımızın iadesi için Bulgaristan mahkemelerine başvurduk. Bulgaristan parlamentosundan dinler yasasını değiştirmesini bekliyoruz çünkü mevcut yasa herkese eşit şekilde hakkını vermiyor. Bir Avrupa ülkesi olan Bulgaristan’ın herkese eşit hak sunması gerekiyor. Demokratik haklarımızı istiyoruz. Osmanlı Devleti döneminde gayrimüslimlere hak verilmişti. Bulgaristan’daki kiliselerin yüzde 95’i Osmanlı döneminde inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti’nden sonra Müslümanlara ait yaklaşık 2 bin cami yıkıldı. Bizler ihtiyacımız olan yerlere cami inşa etmek, Osmanlı’dan kalma camilerin de Müslümanlara iade edilmesini istiyoruz.”

Bulgaristan Müslümanları Baş Müftüsü
Sofya Yüksek İslam Enstitüsü Rektörü
Dr. Mustafa Aliş Hacı²⁴

Bulgaristan'da Osmanlı Mirası Camiler

Bulgaristan'daki cami tipolojisi Klasik Osmanlı Mimarisi özelliklerini taşır. Bulgaristan'da mevcut bulunan camilerden bazıları şunlardır:

Cuma Camii

1364 yılında Filibe'de inşa edilmiş olan Cuma Camii, Sultan I. Murad dönemi yapısı olması nedeniyle "Hüdavendigâr Camii" olarak da anılır.

Tombul Camii, Şumnu

1744 yılında Şumnu ilinde Şerif Halil Paşa tarafından yaptırılan Şerif Halil Camii, halk arasında Tombul Camii olarak tanınır. Bulgaristan'ın en büyük camisi olmasının yanında Osmanlı mimarisinin tamamıyla korunmuş olduğu tek eserdir.

İbrahim Paşa Camii

Balkanların en büyük üçüncü camisi olma özelliğine sahip olan İbrahim Paşa camii, Balkanlarda Osmanlılara ait ayakta kalmış en büyük sanat eseridir. İnşaatı 1530 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Pargalı Damat İbrahim Paşa tarafından başlatılan camii kırk yıldır ibadete kapalıdır.

Sofya Büyük Camii

Asıl adı Koca Mahmut Paşa olan camii Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da bulunur. İnşasına vezir Mahmut Paşa döneminde (1451) başlanan fakat ancak Paşa'nın ölümünden 20 yıl sonra(1494) tamamlanabilen Camii 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sırasında hastane, sonraki yıllarda kütüphane olarak kullanılmıştır. 1892 yılından itibaren de Sofya Arkeoloji Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Banyabaşı Camii

Osmanlı Devleti zamanında, bugünkü Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da inşa edilen cami, Avrupa'nın en eski camilerinden biridir. Yapım tarihi hakkında çeşitli tarihler yazılsa da 1566 yılı kabul edilmektedir. Mimar Sinan tarafından tasarlanmıştır. En dikkat çekici özelliği geniş kubbesi ve minare yüksekliğidir. Cami Molla Efendi Kadı Seyfullah adında bir hayırseverin ölen karısı ruhuna yapıldığı için bazı kaynaklarda Seyfullah Efendi Camii olarak yazılmaktadır. Cami bugün adeta Bulgar başkentinin simgesi durumundadır.

Osman Pazvantoğlu Camii

1801-1802 yılları arasında inşaatı tamamlanmıştır. Cami ile birlikte Pazvantoğlu Kütüphanesi de günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Cami ibadete açıktır.

Karaca Paşa Camii

Caminin inşaat tarihi kesin olmamakla birlikte (1480 - 1490) tarihçilerin verdikleri bilgiler doğrultusunda XV. asırda inşa edildiği düşünülmektedir. Altı köşeli olarak Gotse Delçev kasabasında inşa edilen cami, Osmanlı döneminden kültür mirası olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Cami harabe durumda olup ibadete açık değildir.

Kurşunlu Camii

XV. yüzyılda Karlı İli Mehmet Bey tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Kesme taştan yapılan cami dörtgen şeklinde inşa edilmiştir. Caminin minaresi yoktur.

Türkiye Diyanet Vakfının Bulgaristan'daki Faaliyetleri

a) Din Hizmetleri

Vakfımızın Bulgaristan'daki din hizmetleri yedi yıldan bu yana etkin olarak devam etmektedir. Götürülecek hizmetlerin daha etkin ve verimli sunulabilmesi amacıyla T.C. Sofya Büyükelçiliği nezdinde bir Din Hizmetleri Müşavirliği kadrosu ihdas edilmiş ve ilk olarak Mersin Müftüsü Mazhar Bilgin (Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti II. Başkanı) bu göreve atanarak 21 Şubat 2008 tarihinde görevine başlamıştır.

Mazhar Bilgin'in müftülük görevi boyunca;

- Bulgaristan Müslümanları Baş Müftülüğü kurumsallaşma çalışmaları başlatılmıştır.
- Osmanlı döneminden kalma 350 cami hafif bakım ve onarım yapılarak ibadete açılmıştır.

- Mestanlı İlahiyat Lisesi ve yurt binası yapılmıştır.
- Bulgaristan Vakıflarına ait gayrimenkullerin kiralanması usul esasları ile imam, müftü gibi din görevlilerinin seçilme-atanma usulleri mevzuatı hazırlanmıştır.
- Hüdayi Vakfı tarafından Filibe'nin Ustina Köyü'nde imam yetiştirmek üzere yapılmış ve sonrasında terkedilmiş olan iki katlı, 60 kişi kapasiteli İmam Okulu onarılmış ve yeniden hizmete açılmıştır.
- Baş müftülük bünyesinde arşiv oluşturulmuştur.
- Bulgaristan'daki 400 vakıf malının tapu kayıtları bulunarak arşivlenmiştir.

Dinî eserlere ve din görevlilerine büyük ihtiyaç duyulan Bulgaristan'da 1991 yılında camilerin ancak dörtte üçünde yaş ortalaması 60-70 olan görevli vardı. Camilerde yaz tatilleri ve hafta sonlarında açılan Kur'an kurslarında 1990 yılında 60.000, 1991 yılında 80.000 öğrenci eğitim görmüştür.

Bulgaristan'da 1991 yılında Müslüman cemaatin üst düzey yetkililerinden sekiz kişi Dünya İslâm Birliği'nin, yirmi altı kişi de Türkiye Diyanet Vakfının davetlisi olarak hacca gitmiştir. Baş Müftülük tarafından, ilk sayısı 26 Nisan 1990'da yayımlanan Müslümanlar adlı Türkçe-Bulgarca gazete de on beş günde bir çıkarılmaktadır.²⁵

b) Eğitim Faaliyetleri

1991 yılının Temmuz ayında resmileşen yeni Bulgar anayasasının azınlıklara kendi ana dillerini öğrenme ve kullanma hakkının tanınmasıyla birlikte, Vakfımız tarafından Bulgaristan Türklerinin en önemli sorunu, eğitim alanında çalışmalar başlatılmıştır. Türk öğretmenler asimilasyon politikası neticesinde Türkiye'ye göç etmiş oldukları için okullarda Türkçe ders verecek öğretmen sorunu yaşanmaktaydı. Komünist rejim zamanında din eğitimi, Kur'an-ı Kerim'in evlerde bulundurulması, Müslümanların camilere gitmesi yasaklanmıştı. Müslümanlar bilinçli bir şekilde cahil bırakılmıştı. Tüm bu sorunlara çözüm bulmak ve Bulgaristan'daki soydaşlarımızın uzun vadede din görevlisi ihtiyacını karşılanmak amacıyla Şumnu'da 1922-1923 öğretim yıllarında ilk olarak idâdî kısmı, 1929-1930 yılında âlî kısmı açılan ve 1946'da kapatılan Medresetü'n-nüvvâb yine aynı binada ve aynı adla 3 Ekim 1990'da tekrar açılmıştır. Dört yıllık olan bu İlahiyat Lisesi'nin yüksek kısmı da Yüksek İslâm Enstitüsü adıyla Sofya'da açılmış olup tahsil süresi dört yıldır. Şumnu'daki okul yetmiş beş, enstitü de altmış beş talebeyle öğretime başlamıştır.

1991 yılında otuz öğrenci ile eğitim-öğretime başlayan Mestanlı İlahiyat Lisesi, 1992 yılında elli iki öğrenci ile eğitim-öğretime başlayan Rusçuk İlahiyat

Lisesi açılmıştır. Bu okullarda mahallinden görevlendirilen öğretmenlerle birlikte ülkemizden gönderilen öğretmenler de görev yapmaktadır. Başarılı olan öğrenciler her yıl ülkemize getirilmekte ve 1-2 ay süreli yaz kurslarına alınmakta, ülkemizi görmeleri ve tanımaları sağlanmaktadır. Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olan başarılı öğrencilerden bir kısmı 1992-1998 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2 yarıyıl eğitime alınarak İlahiyat Fakültesi mezunu olmaları sağlanmaktadır.

Söz konusu okulların binaları T.C Başbakanlık ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından tamir ettirilmiş olup, malzeme, ders, araç-gereçleri ve kırtasiye ihtiyaçları karşılanmakta, öğretmen gönderilmekte, ayrıca maddi destek sağlanmaktadır.²⁶

Türkiye Diyanet Vakfı Tarafından Açılan ve Desteklenen Eğitim Kurumları

Şumnu İlahiyat Lisesi (Sodu Nuvvab)

Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında 1909 ve 1913 yıllarında imzalanan protokoller gereğince nüvvab (müftü veya müftü vekili) yetiştirmek üzere dini bir okulun açılması kararlaştırılmıştır. Şumnu İlahiyat Lisesi, 1922 yılında Şumnu'da Şerif Halil Paşa Camii (Tombul Camii) Külliyesi'nde ve civarında Medresetü'n-Nüvvab

adı ile kuruldu. İlk olarak 5 yıllık tâli kısmı açıldı. 1933 yılında tâli kısmına lise statüsü verildi. Bu statüye bağlı olarak müfredatına pedagoji, jeoloji, beden eğitimi, el işleri ve musiki dersleri ilave edildi.

9 Eylül 1944 tarihinde Bulgaristan'da gerçekleşen rejim değişikliği ile Bulgaristan Türk Azınlığı Konferansı'nda Medresetü'n-Nüvvab'ın bir Türk lisesine çevrilmesi, Bulgar liseleriyle eşit haklara sahip olması, Âli kısmının da Yüksek Pedagoji Enstitüsü'ne dönüştürülmesi teklif edilmişti. 1949 yılında din dersleri kaldırılmış ve okul Nazım Hikmet Türk Lisesi adını almıştır.²⁷

*Şumnu İlahiyat
Lisesi'nin binası
Türkiye Diyanet
Vakfı ve TİKA
desteğiyle
yapılmıştır. Okul
inşaatı Kasım
2012' de başladı.
Ekim 2014' te ise
eğitime açıldı.*

Lise 1950 yılından itibaren fiilen kapanmış 1989 yılında Bulgaristan'da rejimin yeniden değişmesiyle beraber 1990'lı yılların başında tekrar açılmıştır. Lise bölge imkân ve şartlarına göre nitelikli eğitim vermektedir. Okul bitirme sınavlarında (matura) başarılı olmakta ve her zaman il genelindeki liseler içerisinde ilk üç sırada yer almaktadır.

Bu liseden mezun olan öğrenciler Bulgaristan'da istediği üniversiteye kayıt yaptırabilmektedir. 2012 yılından bu yana Türkiye bursları ile Türkiye'ye gönderdiği ve en prestijli bölümlerde okuyan 11 öğrenci (2014 yılı itibariyle) hiçbir akreditasyon sorunu ile karşılaşmamıştır.

Sekizinci sınıfı bitiren her öğrenci sınav ya da başka bir şart aranmaksızın Şumnu Lisesi'ne kayıt yaptırabilmektedir. Bugüne kadar toplam 530 öğrenci bu liseden mezun olmuştur. Önceki yıllarda %30-40 civarında öğrenci bu okulu tercih etmiş, geriye kalan % 70 ise ya yurt dışına çalışmaya gitmiş, ya imam hatip olarak görev almış yahut hiçbir meslek edinememiştir. Son yıllarda bu okuldan mezun öğrencilerin % 82'si yüksek tahsil için üniversitelere gitmektedir. Mezun olanlar; milletvekili, doktor, belediye başkanı, müftü ve müftü yardımcılığı görevlerinde bulunmaktadır.

Rusçuk İlahiyat Lisesi

Rusçuk İlahiyat Lisesi 1992 yılında kız ve erkekten oluşan 52 öğrenci ile eğitim ve öğretime başlamıştır. Milli Eğitim Bakanı Nikolay Vasilev zamanında 31 Temmuz 1992 tarihinde 30 nolu yönetmenliğe göre; her lise gibi Rusçuk İlahiyat Lisesi de resmi diploma verme hakkına sahip olmuştur. Lisede eğitim dört yıldır. İlköğretim okulu sekizinci sınıf mezunu öğrenciler okula ön eleme ya da sınav şartı olmadan kayıt yaptırabilmektedir. Eğitimini bitiren öğrenciler lise diploması alma, Bulgaristan'da ve yurt dışında lise dışında üniversite sınavlarına girme hakkına sahiptir.

09 Ağustos 1999 yılında Türkiye Diyanet Vakfı ve Bulgaristan Baş Müftülüğü arasında mali ve genel işbirliği çerçevesinde bir protokol imzalanmıştır. Okul bugüne kadar 244'ü kız, 226'sı erkek olmak üzere toplamda 470 mezun vermiştir. Okulda 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibarıyla; 20 kız, 41 erkek olmak üzere toplam 61 öğrenci, 2 idareci, 3 öğretmen, 2 belletmen ve 7 yardımcı personel ile eğitim öğretime devam etmektedir. Okul müdürü, bir meslek dersi öğretmeni ve bir belletmen Rusçuk Lisesi'nin kendi mezunlarındandır. Okul müdürü ve öğretmenlerin tamamı yüksek lisans mezunudur. Mezun olanların üniversite imtihanlarındaki başarı oranı % 90'dır.

Okuldan mezun olanlar müftülük, avukatlık, doktorluk, imamlık gibi görevlerde hayatlarını devam ettirmektedirler. Rusçuk İlahiyat Lisesi'nden mezun olup Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi, Filibe Üniversitesi, Plevne Üniversitesi, Varna Ekonomi Üniversitesi, Blagoevgrad Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler mevcuttur. Sofya İslam Enstitüsü'nde hocalık yapan 3 mezunu vardır. Altı bölge müftüsü yine bu okuldan mezundur.

Mestanlı İlahiyat Lisesi

Mestanlı İlahiyat Lisesi, eğitim öğretime 1991 yılında 30 öğrenci ile başlamıştır. Milli Eğitim Bakanı Nikolay zamanında çıkan 13 Ekim 1992 tarihli 83 nolu yönetmeliğe göre her lise gibi Mestanlı Lisesi de resmi diploma verme hakkına sahiptir.

09 Ağustos 1999 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı ve Bulgaristan Baş Müftülüğü tarafından mali ve genel işbirliği çerçevesinde bir protokol imzalanmıştır. 2000-2001 eğitim öğretim yılında Rogosçe (Cebvel Belediyesi'ne bağlı Asarcık köyünde) kız bölümü açılmıştır. Lise bugüne kadar 123'ü kız ve 406'sı erkek olmak üzere toplam 529 mezun vermiştir.

2014-2015 eğitim öğretim yılı itibarıyla okulda; 52 kız ve 74 erkek olmak üzere toplam 126 öğrenci, 2 idareci, 9 öğretmen, 4 belletmen ve 9 personel ile eğitim öğretime devam edilmektedir. Okuldan mezun olan öğrencilerin

bir kısmı Bulgaristan'daki üniversitelerde, bir kısmı yurt dışındaki üniversitelerde eğitim hayatlarını sürdürüp müftülük, şura başkanlığı, avukatlık, doktorluk, imamlık görevlerinde bulunmaktadır.

Mestanlı İlahiyat Lisesi, Bulgaristan'daki tüm liseler arasında mezunlarından %100 başarı sağlayan ender okullardan biridir. Üniversite imtihanında (matura) kazanamayan öğrenci yoktur. Okul il ve ülke çapında, uluslararası yarışmalarda; Arapça hitabet, Arapça şiir, dini musiki, kompozisyon yarışmalarında dereceler kazanmıştır.

Mestanlı İlahiyat Lisesi'nin binası Türkiye Diyanet Vakfı ve TİKA desteğiyle yenilenmiş ve açılışını Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez yapmıştır. Lise 2012 yılı itibariyle eğitime yeni binasında devam etmektedir.

Sofya Yüksek İslam Enstitüsü

Sofya İslam Enstitüsü (SYİE) 29 Eylül 1990 tarihinde 42 nolu Bakanlar Kurulu kararıyla, Sofya Yarı Yüksek İslam Enstitüsü adıyla kurulmuştur. Faaliyete başladığı 1991 eğitim-öğretim yılında eğitim süresi iki yıl olan enstitünün 1998-1999 eğitim-öğretim yılında eğitim süresi dört yıla çıkartılmıştır. Bu tarihten itibaren TDV enstitüye destek vermeye başlamıştır. Sofya Yüksek İslam Enstitüsü mezunları imam, vaiz, müftü ve belediye okullarında din dersi öğretmeni olarak görev almaktadırlar. 23 yıllık geçmişi olan enstitü (iki yıllık oluşu ile) şu ana kadar 193 mezun vermiştir.

Sofya Yüksek İslam Enstitüsü üç bölümden meydana gelmektedir:

1. Teoloji (Temel İslam Bilimleri)
2. Pedagoji (Eğitim Bilimleri)
3. Kültür ve Yabancı Diller

Yüksek İslam Enstitüsü Bulgaristan'da yüksek İslami eğitim-öğretimin verildiği tek eğitim kurumudur. Enstitünün müfredatı Bulgaristan'daki Müslümanların dini eğitim ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Mezunları müftü, müftü yardımcısı, vaiz, imam-hatip ve ülke okullarında din dersi öğretmeni olabilmektedir. Enstitü Bulgaristan'da oldukça saygın bir yere sahiptir.

Enstitüde okuyan öğrenciler, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çocuklarıdır. Sayıları az olmakla birlikte ihtida etmiş Bulgar ailelerin de çocukları bulunmaktadır. Enstitüde kendi mezunlarından oluşan üç öğretmen bulunmaktadır.

Sofya Yüksek İslam Enstitüsü'nün ülke dışında denkliği yoktur. Ancak bazı ülkeler başvuruda bulunan Sofya Yüksek Lisans mezunu öğrencileri bir yıllık bir eğitime tabi tutmakta, yüksek lisans ve doktora çalışmalarına devam etmelerine olanak sağlamaktadır. Mezunlar eğer isterlerse Bulgaristan'ın herhangi bir üniversitesinde yüksek lisans ve doktora yapma imkânına sahiptir.

Sofya Yüksek Enstitüsü'nde ve bünyesindeki İlahiyat liselerinden ve aynı zamanda muadil lise çıkışlı yükseköğrenim öğrencilerine 8 ay boyunca 50'er \$ burs verilmektedir.

TDV'nin Desteklediği Okullara Gönderilen Yıllık Yardımlar

Okul	Yardım Miktarı
Sofya Yüksek İslam Enstitüsü	267.779,00 €
Şumnu İlahiyat Lisesi	193.174,00 €
Ruşuk İlahiyat Lisesi	167.338,00 €
Mestanlı İlahiyat Lisesi	275.171,00 €
Toplam	903.462,00 €

Yüksek İslam Enstitüsü'nden bugüne kadar 193 öğrenci mezun olmuştur. Hâlihazırda **88** öğrenci öğrenim görmektedir. Rusçuk İmam Hatip Lisesi'nden bugüne kadar 470, Şumnu İmam Hatip Lisesi'nden 530 ve Mestanlı İmam Hatip Lisesi'nden 529 öğrenci mezun olmuş, bu liselerde 2014-2015 öğretim yılı itibariyle toplam **271** öğrenci öğrenim görmektedir. Bu okullardan mezun olan âlim ve öğretmenler yakın döneme kadar Müslümanlara hizmette bulunmuşlardır.

Türkiye Diyanet Vakfı her yıl 100'ün üzerinde ülkeden öğrenciye Türkiye'deki üniversitelerde yüksek lisans ve doktora yapma imkânı sağlamaktadır. 2014-2015 Eğitim-öğretim yılı itibariyle **22** Bulgar vatandaşı öğrenci ülkemizde öğrenim görmektedir.

1998 – 2013 yılları arasında Vakfımız tarafından desteklenen ve ülkemizde öğrenim gören ve mezun olan öğrenci sayıları

Okul	Öğrenci Sayısı
Lise	98
Lisans	67
Yüksek Lisans	15
Doktora	10
Toplam	190

Sıra	Tarih	Yardım Türü	Yardım Muhteviyatı	Tutar
1	2010-2011	Nakdi Yardım	Mestanlı İlahiyat Lisesi, yurt ve lojman inşaatı	2.620.133,14 €
2	2006-2014	Nakdi Yardım	Bulgaristan'da düzenlenen yaz kurslarının masrafları	332.843,00 \$
3	2013	Nakdi Yardım	Şumnu İlahiyat Lisesi inşaatı	400.000,00 €

c) Yayın Hizmetleri

Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere bugüne kadar; 250.000 civarında Bulgarca çeşitli dinî yayın, 1.000 adet Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar adlı eser, yaz Kur'an kurslarındaki öğrencilere dağıtılmak üzere 12.000 adet tecvidli Kur'an-ı Kerim ve alfabe CD'si temin edilmiştir. 2003 yılından bu yana Diyanet Takvimi ve Bulgarcaya tercüme edilen "Öğreniyorum Serisi"nden dinî yayın gönderilmiştir.

Baş Müftülük, İslam Enstitüsü ve İmam Hatip Liseleri, Koprinka Köyü'ndeki Müslümanlar, Plevne Müftülüğü, Yablonava Köyü Camii Kitaplığı, Şumnu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Filibe Şehri'ne bağlı Ustina Köyü'nde dini eğitim veren okulların kütüphanesi için Diyanet İşleri Başkanlığı ve Vakfımızın muhtelif dini yayınlarından gönderilmiştir.

Bulgaristan Müslümanları Baş Müftülüğü ve Sofya Üniversitesi Türkoloji Bölümü Kütüphanesi'ne de Vakfımız İslam Ansiklopedisi yayınından gönderilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in Bulgarca basılması için maddi destek sağlanmaktadır. Baş Müftülükçe her yıl mahallinde bastırılan takvimler için de yardımcı olunmaktadır.²⁸

d) Hayri ve Sosyal Yardımlar

Bulgaristan Müslümanları Baş Müftülüğüne 2002 yılında hizmet binası ile bir hizmet aracı satın alınmıştır. Alınan bina TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) tarafından 2008 yılında restore edilmiştir. Çeşitli camilerin onarımı için nakdi yardım yapılmıştır. Okulların iâşe-ibate, elektrik, su, gaz vb. ihtiyaçları ile öğretmenler, öğrenciler, Baş Müftülük mahalli personeli, binaların tefrişatı, vekâlet yoluyla kurban vb. hizmetler için her yıl Bulgaristan'a yardımlar yapılmaktadır.

Şehir ve köylerde bulunan yaklaşık 50 caminin tamiri için inşaat malzemesi, su ve elektrik tesisat malzemesi gönderilmiştir. Vakfımızca yapılan nakdi yardımlara ek olarak bazı camilerin yapımı ve onarımı için Kardeş Şehir Müftülüklerimizce/Şubelerimizceteminedilenyardımlar Bulgaristan'a ulaştırılmıştır.

İhtiyaç sahibi soydaşlarımıza dağıtılmak üzere bugüne kadar 6636 hisse kurban vekâlet yoluyla kestirilmiştir. 2000-2004 yılları arasında toplamda 1296 çocuk Diyanet İşleri Başkanlığınca düzenlenen bir sünnet şöleninde sünnet ettirilmiştir.²⁹

Sıra	Tarih	Yardım Türü	Yardım Muhteviyatı	Tutar
1	1998-2014	Kurban Kesimi Programı	Müslümanların yaşadığı bölgelerde.	965.038 \$
2	1992-2010	Nakdi Yardım	Baş Müftülük ve Bölge Müftülüklerinin ihtiyaçları karşılandı.	518.679 \$
3	1993-2009	Araç-Gereç Yardımı	Ambulans, ranza, çelik dolap, masa ve sandalye, fax, elektrikli radyatör, sarık ve cübbe gibi ihtiyaçlar karşılandı.	152.267 \$
4	2002	Nakdi Yardım	Bulgaristan Baş Müftülüğüne hizmet binası satın alındı.	300.000 \$
5	1992-2013	Nakdi Yardım	Bulgaristan'daki camilerin bakım ve onarımı yapıldı.	201.775 \$
6	2013-2014	Ramazan Programı	150 gıda kolisi dağıtıldı, 4805 kişiye iftar verildi.	25.092 \$
7	2013	Nakdi Yardım	Müslümanlara ait olan cami, mescit, okul, çeşme, han, hamam, dükkân vb. vakıf mallarının asıl sahiplerine iade edilmesi için çalışma yapıldı.	487.852 \$

e) Kardeş Şehir Projesi

Diyanet İşleri Başkanlığınca başlatılan 'Kardeş Şehir Projesi' Türkiye Diyanet Vakfı tarafından sürdürülmektedir. Proje Müslümanların yaşadıkları ülkelerde ihtiyaç duyulan cami, okul, kütüphane, yayın, eğitim ve çeşitli sosyal (sünnet, kurban, gezi vb.) etkinlikleri gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye'deki bir şehir ile Müslümanların yaşadığı ülkelerdeki bir şehri kardeş yaparak dindaşlarımızın dinî, eğitim, kültürel, sosyal vb. ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir.

Sıra	Tarih	Kardeş Şehir	Yardım Muhteviyatı	Tutar
1	2008	Kırklareli-Burgaz	Cami İnşaatı	8.750 \$
2	2013	Kırklareli-Burgaz	Gürgen Köyü Camii İnşaatı	14.353 \$
3	2008-2010	Kırklareli-Burgaz	Burgaz'da yapılacak Cami inşaatı	39.589 \$
4	2009	Bursa (Mustafa Kemalpaşa) - Şumnu	Pamukçu İnşaatı	3.308 \$
5	2009-2013	Muğla-Varna	Ezerova Köyü Camii İnşaatı	24.212 \$
6	2010	Aksaray-Bulgaristan	Yaz kursları	3.500 \$
7	2010	Kırıkkale-Bulgaristan	Yaz kursları	7.000 \$
8	2010	Ankara-Bulgaristan	Yaz kursları	12.800 \$
9	2012	Edirne-Sofya	Din Hizmetleri Müşavirliği Hizmetleri	12.500 \$

Bulgaristan Baş Müftülüğü ve Müftülüğün Bölgede Yaptığı Çalışmalar³⁰

Bulgaristan Müslümanlarının en yüksek dinî idaresi Bulgaristan Müslümanları Baş Müftülüğüdür. Kuruluşu Bulgaristan ile Türkiye arasında 19 Nisan 1909 tarihli İstanbul Protokolü'ne dayanmaktadır. Bu anlaşma ile Müslümanlar kendi dinî idarelerini kurma ve din hizmetlerini yürütme hakkına sahip olmuşlardır. Anlaşma çerçevesinde 8 Aralık 1910 tarihinde Sofya'da toplanan Müslümanlar, ilk Baş Müftü'yü seçmişler ve 23 Mayıs 1919 tarihinde de ilk Baş Müftülük Tüzüğü kabul edilmiştir. 2015 yılı itibarıyla Bulgaristan Müslümanları Baş Müftüsü Dr. Mustafa Hacı Aliş'tir.

Baş Müftülük, Bulgaristan Müslümanlarının dinî işlerini yönetmekte ve Bulgar makamları ile yurtdışındaki kurum ve kişiler önünde de Bulgaristan'da yaşayan Müslümanları temsil etmektedir. Baş Müftülük, Bölge Müftülükleri ve Müslüman Encümenlikler vasıtasıyla ülke içinde bulunan vakıf mallarını -bina ve tarla- yönetmekte, devlet tarafından el konulan veya kişiler tarafından kanunsuzca satılan vakıf mallarının iadesiyle ilgili davalar yürütmektedir.

Baş Müftülüğe bağlı olarak müftü, din dersi öğretmeni, vaiz ve imam yetiştiren bir Yüksek İslam Enstitüsü; imam ve hatip yetiştiren üç ilahiyat lisesi ve yaklaşık 500 köy ve kasabada çocuklara temel İslami bilgiler veren yaz Kur'an kursları faaliyet göstermektedir. Baş Müftülük, 2000 yılından bu yana devlet okullarında okutulan İslam Dini Dersi'nin programlarını hazırlamakta, dersin hoca ve kitaplarını temin etmektedir.³¹

Baş Müftülük tarafından aylık olarak Türkçe ve Bulgarca “Müslümanlar” dergisi, zaman zaman da değişik İslami kitaplar ve broşürler yayımlanmaktadır.

Sonuç

Beş yüzyıl boyunca Bulgaristan'ı kendilerine yurt edinmiş ve Bulgarlar ile bir dönem eşit nüfusa sahip olmuş Bulgaristan Türkleri için Osmanlı'nın bölgeden çekilmek zorunda kalması ve Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanması Türklerin hayatını tehlikeye sokmuştur. 93 Harbi sonrasında bir milyona yakın Bulgaristan Türk'ü ülkeden göç etmek zorunda kalmış, bunun yarım milyona yakını katliam, açlık, soğuk ve hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir. Bulgaristan Devleti tarafından "homojen etnik devlet" yaratma gayesi ile planlı bir şekilde yürütülen asimilasyon süreci yöntem değiştirerek komünizmin çöktüğü 1989 yılına kadar devam etmiştir. Yirmi yıllık zaman zarfında göçün de etkisiyle Türkler kendi ülkelerinde azınlık durumuna düşmüşlerdir. Ana dilde eğitim, din hürriyeti, Türkçe konuşmak, Müslüman bir isme sahip olmak gibi haklardan mahrum bırakılmışlardır.

Bulgaristan'ın 1991 yılında demokrasiye geçmesi ile Türklere ana dilde eğitim hakkı verilmiş, dini yaşamlarına serbestlik getirilmiştir. Yeni

düzenlemelerle birlikte Türkiye Diyanet Vakfı Bulgaristan'da çalışmalar başlatmış, Müslümanların kaybettikleri dini kazanımları tekrar elde etmeleri için yoğun çaba sarf etmiştir. Bulgaristan'ın 2007 yılında Avrupa Birliği'ne üye olması da Bulgaristan'daki azınlığa önemli avantajlar sağlamıştır.

Bulgaristan Dinler Kanunu'nun Baş Müftülüğe verdiği dini okullar açma yetkisi ile Türkiye Diyanet Vakfı ülkede eğitim çalışmalarına başlamıştır. Din görevlisi ihtiyacını karşılamak için 1990'da açılan Yüksek İslam Enstitüsü 1999 yılından itibaren Türkiye Diyanet Vakfı tarafından desteklenmiş ve 1999-2000 eğitim öğretim yılında ilk mezunlarını vermiştir.

Ruşuk, Şumnu ve Mestanlı'da açılan üç ayrı ilahiyat lisesinde azımsanmayacak sayıda Müslüman öğrenci dinî eğitim almakta, öğrenci sayısı her geçen gün artmakta ve liselerin imkânları günden güne iyileştirilmektedir. Adı geçen liselerin ve enstitünün tüm masrafları Vakıf tarafından karşılanmakta ve müdür yardımcıları T.C. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen Türk idarecilerden oluşmaktadır.

Bulgaristan Müslümanlarının ve Baş Müftülüğün ihtiyaçlarının karşılanması, din görevlilerinin maaşları, İslami okulların ve dinî yayınların finansmanı ile camilerin tamir ve inşası konularında Türkiye Diyanet Vakfı Bulgaristan Müslümanlarına büyük katkılar sağlamaktadır.

Bulgaristan'da geçmiş iktidarlar döneminde kamulaştırılan veya özel şahıslara verilen Osmanlı yadigârı vakıfların geri alınması için Baş Müftülük yoğun çaba harcamaktadır. Bulgar hükümetleri, Osmanlı mirası vakıfların iadesini prensip olarak kabul etmiş olmakla birlikte, Parlamento'da gerekli yasaları çıkartmakta isteksiz davranmaktadır. Tek tek açılan ve takip edilen davaların bir kısmı mahkemelerde uzun yıllar sürüncemede kalmakta, bir kısmı kanıt yetersizliği ya da başka gerekçelerle reddedilmektedir. Komünist dönemde yıkılan pek çok cami ve mescidin bakım ve onarımı ve Müslümanların ellerinden alınan vakıf mallarının geri iadesi için Türkiye Diyanet Vakfı çalışmalarını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

1. <http://www.mfa.gov.tr/bulgaristan-kunyesi.tr.mfa>
2. Atasoy Emin, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 18, sayı: 18, 2010/1, s 2
3. Atasoy Emin, Bizden Olan Ötekiler Asimilasyon Kısacasında Bulgaristan Türkleri, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011, s 48
4. Atasoy, Emin. (2007) "Dinler Coğrafyası Işığında Bulgaristan'daki Dinsel Topluluklar", Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, cilt: VII, Sayı: 2, İzmir, s 58
5. Atasoy Emin, Bizden Olan Ötekiler Asimilasyon Kısacasında Bulgaristan Türkleri, MKM Yayıncılık, 2011, s 49
6. Atasoy Emin, Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, s 89-90
7. İslam Ansiklopedisi, cilt: 06, TDV Yayın Matbaacılık, İstanbul, 2013, s 394
8. <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-bulgaristan>
9. Erhan Vatansever, "Osmanlı İdaresinden Sonra Bulgaristan Türklerinin Sosyo-Kültürel Hayatı", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s 3
10. <http://www.beycan.net/534/bulgaristan-turkleri-gerçekten-turk-mu-balkan-topraklarına-nereden-ne-zaman-gelmislerdir.html>
11. <http://www.balkanlar.net/forum/index.php?topic=2952.0;wap2>
12. Erhan Vatansever, Osmanlı İdaresinden sonra Müslümanların Sosyo-Kültürel Hayatı, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s 9
13. Atasoy Emin, Bizden Olan Ötekiler Asimilasyon Kısacasında Bulgaristan Türkleri, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011, s 34-36
14. <http://www.owep.de/artikel/622/muslime-in-bulgarien>
15. <http://www.owep.de/artikel/622/muslime-in-bulgarien>
16. <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/bulgaristandaki-muslumanlara-polis-baskisi>
17. Erhan Vatansever, Osmanlı İdaresinden sonra Müslümanların Sosyo-Kültürel Hayatı, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s 98-99
18. Atasoy Emin, Bizden Olan Ötekiler Asimilasyon Kısacasında Bulgaristan Türkleri, MKM Yayıncılık, Bursa, 2011, s 54
19. Atasoy Emin, Beşeri ve Kültür Coğrafyası Işığında Bulgaristan, MKM Yayıncılık, Bursa, 2010, s 17-40

20. İslam Ansiklopedisi, cilt: 06, TDV Yayın Matbaacılık, İstanbul, 2013, s 401
21. İslam Ansiklopedisi, cilt: 06, TDV Yayın Matbaacılık, İstanbul, 2013, s 403
22. <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a556777.aspx>
23. Koyuncu, Aşkın, Bulgaristan'da Osmanlı Maddi Kültür Mirasının Tasfiyesi (1878-1908), s 18
24. <http://www.balturk.org.tr/basmuftu-haci-osmanlidan-kalan-vakif-mallarimizin-iadesi-icin-bulgaristan-mahkemelerine-basvurduk/>
25. İslam Ansiklopedisi, cilt: 06, TDV Yayın Matbaacılık, İstanbul, 2013, s 393
26. Avrupa Diyanet Aylık Dergisi, Ağustos 2009, s 15
27. İslam Ansiklopedisi, cilt: 28, TDV Yayın Matbaacılık, İstanbul, 2013, s 345
28. Avrupa Diyanet Aylık Dergisi, Ağustos 2009, s 15
29. Avrupa Diyanet Aylık Dergisi, Ağustos 2009, s 16
30. <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya3/0814.html>
31. <http://www.pomak.eu/board/index.php?topic=3410.0>

**TÜRKİYE
DİYANET VAKFI**
TÜRKİYE DIYANET FOUNDATION
وقف الديانة التركي